

LUCRĂRI DE CONSERVARE ȘI PUNERE ÎN VALOARE A MONUMENTELOR DE CULTURĂ, EFECTUATE ÎN ANUL 1983

În anul 1983 s-au efectuat o serie de lucrări de protejare, consolidare și conservare a monumentelor istorice și de arhitectură, cercetătorii și restauratorii fiind confrunțați din nou cu o problemă diversă și de mare complexitate, care le-a oferit un cimp larg de manifestare a vocației, dînd dovadă de responsabilitate și înalt profesionalism. De altfel, cu fiecare an, în acest domeniu s-au depus eforturi pentru ca monumentele să fie redată circuitului nostru cultural. Este o muncă de dăruire a cercetătorilor, animată de patriotism, știut fiind că fiecare monument, fiecare valoare autentică reprezintă o mărturie peste veacuri, căreia trebuie să-i acordăm atenția și locul binemeritat în peisajul bogat al realizărilor noastre actuale, mergînd mereu la izvoare și fiind în pas cu noutățile din domeniile investigate.

În context, menționăm, totodată, și faptul că, în cazul monumentelor de o mai mare complexitate, restaurarea s-a realizat pe baza cercetărilor cuprinzătoare, interdisciplinare, urmărindu-se, în final, punerea în valoare a acestora prin acordarea unor destinații potrivite.

Încercînd o grupare a obiectivelor asupra cărora s-a intervenit printr-un eșantion de lucrări, cuprinzînd diferite domenii ale restaurării și aflate în diferite stadii de execuție, în principal acestea au fost monumente avînd caracter memorial, deci închinăte eroilor patriei, monumente antice, edificii urbane și artere stradale cu fronturi remodelate, monumente medievale ș.a. Dăm mai jos cîteva date privind unele dintre aceste lucrări obținute de la referenții de specialitate din C.C.E.S.

OBIECTIVE DIN BUCUREȘTI

● **Clădirea din str. Lipscani nr. 18—20**, în stil neoclasic (sfîrșit sec. XIX — început sec. XX)

Consolidarea și refacerea fidelă, pe baza elementelor maror de arhitectură originală, și completarea, acolo unde lipseau aceste mărturii, cu elemente de arhitectură nouă și cu mobilier modern.

Reorganizarea spațială a clădirii, holul central cu o decorație opulentă devenind un pasaj pietonal între străzile Lipscani și Stavropoleos din Capitală.

În clădirea remodelată s-a dat în funcțiune un centru comercial modern.

Proiect și execuție: Institutul de proiectări „Carpați” (arh. Constandin Rulea și Octav Dimitriu) și Trustul de construcții „Carpați”, București.

● **Clădiri din str. Jeanjeu Elias**

Refacerea elementelor ornamentale ale fațadelor

Execuție: Șantierul de restaurări din cadrul Direcției generale pentru dezvoltarea construcțiilor de locuințe social-culturale și administrația locală (D.G.D.A.L.)

● **Casa Toma Stelian** (șos. Kiseleff nr. 10) Continuarea lucrărilor de refacere a arhitecturii interioare și picturii monumentului (sec. XX).

Proiect și execuție: Atelierele de proiectări și restaurări ale D.G.D.A.L.

● **Postul complex Bragadiru** (Calea Rahovei, 147—153)

Terminarea lucrărilor de remodelare a fațadei; finisaje interioare (la pictură, stucatură, tâmplărie).

Operația de conservare a urmărit amenajarea în această clădire a Casei de cultură a sectorului V.

Proiect și execuție: atelierele specializate — D.G.D.A.L.

● **Casa „Miha Bieleclista”** (str. Cristian Tell, 9)

Începerea lucrărilor de conservare

Proiect și execuție: D.G.D.A.L.

● **Casa din str. Bărăției nr. 33**

Începerea lucrărilor de conservare la monument (sec. XIX), o clădire din cărămidă oltenească, cu bolți cu dublă curbură și geamlic, precum și curte interioară.

Proiect și execuție: D.G.D.A.L.

● **Vila Matilda, str. Oțetari, 2**

Proiect și execuție: D.G.D.A.L.

Lucrări complexe de restaurare a clădirii (arhitectură exterioară și interioară, picturi murale, stucatură, mobilier ș.a.), avînd destinația propusă de a se amenaja, în final, un club central de șah.

Proiect și execuție: D.G.D.A.L.

● **Biserica Sf. Gheorghe Nou**

Continuarea ampleror lucrări de conservare și restituire a aspectului original al monumentului; s-au operat modificări la proiect în baza unor observații ce veneau să susțină mai convingător evidențierea spiritului arhitecturii brîncovenești

Proiect: colectiv coordonat de arh. Șt. Balș.

● **Hanul Gabroveni**

Începerea lucrărilor de conservare, urmînd ca acestea să se continue de urgență în acest an pentru a reda în circuitul public un important spațiu comercial.

OBIECTIVE DIN ȚARĂ

● **Mausoleul Mateiaș — Cîmpulung Muscel, județul Argeș.**

Lucrări de consolidare, la decorația interioară și de punere în valoare a monumentului memorial

Proiect și execuție: Institutul de Arte Plastice „N. Grigorescu”, București

● **Biserica Domnească din Curtea de Argeș**

Continuarea restaurării picturilor murale începute în anul 1980 în turla naosului bisericii.

Proiect și execuție: colectiv condus de Dan Mohanu, Institutul de arte plastice „N. Grigorescu”, București

● **Palatul episcopal din orașul Buzău**

Continuarea lucrărilor de conservare-restaurare, proiectul de consolidare (ing. Al. Cișmigiu) a monumentului conceput într-o factură constructivă originală, permițînd punerea deosebită în valoare a pivnițelor brîncovenești.

● **Cazarma grănicerilor (sec. XVIII) din Caransebeș, județul Caraș-Severin**

Protejarea monumentului a început cu lucrări de reparații și conservări la șarpantă și învelitoare.

Va primi, în final, destinația unui complex cultural al orașului (muzeu, sală de conferințe, bibliotecă etc.)

Proiect și execuție: Institutul de Arte Plastice „N. Grigorescu” București și Întreprinderea Județeană de Gospodărie Comunală

● **Teatrul vechi din Oravița, județul Caraș-Severin**

Finalizarea lucrărilor de reparații și conservare, cu refacerea decorațiilor interioare ale sălii de spectacol, ce va fi folosită pentru evenimente artistice și culturale deosebite. Expoziție permanentă de istoria culturii pe teritoriul jud. Caraș-Severin

● **Sediul Comandamentului Marinei Militare din Constanța** (str. Remus Oprescu nr. 13)

Finalizarea lucrărilor de restaurare cu o reușită realizare a elementelor de fațadă și a stucaturii cu motive florale.

Proiect de execuție: Institutul de proiectări al județului Constanța și Ministerul Apărării Naționale

● **Ansamblul monumental Stelea din Tîrgoviște, județul Dimbovița**

Ample lucrări de punere în valoare a ansamblului prin crearea unei zone verzi cu o perspectivă către centrul civic. Au fost marcate urmele zidului de incintă în partea de sud-est a ansamblului.

Au continuat cercetările arheologice și de arhitectură, precum și lucrările de consolidare-conservare la clădirea datînd din secolul al XV-lea, cu transformări și refaceri din secolele XVII—XIX, unde a funcționat vestita școală grecească și latinească din oraș.

Proiect: arh. C. Ionescu; execuție: I.J.C.G. Dimbovița

● **Mănăstirea Dealu, județul Dimbovița**

Refacerea acoperișului și a ancadramentelor de marmură ale ferestrelor după aspectul vechi al monumentului, existent înainte de transformările de la mijlocul secolului trecut, operate de arh. J. Schlatter.

● **Mănăstirea Vîlforta, județul Dimbovița**

Continuarea lucrărilor de consolidare la aripa de vest și, parțial, la cea de nord.

● **Mănăstirea Tismana, județul Gorj**

Refacerea pridvorului bisericii, pe baza unor documente iconografice și a cercetării urmelor păstrate pe monument, după forma avută înainte de demolarea de la mijlocul secolului trecut.

Lucrările sînt conduse de ing. I. Sălăgeanu

● **Mănăstirea Polovragi, județul Gorj**

Continuarea lucrărilor de consolidări și conservare-amenajare a aripii de sud a ansamblului mănăstiresc.

Proiect: arh. A. Corvătescu

● **Palatul Culturii din Iași**

Lucrări de consolidare. Recuperarea învelitorilor trebuie să se continue de urgență pentru a nu pune în pericol colecțiile muzeale, prin infiltrații.

Proiect și execuție: Institutul de Proiectări al Județului Iași și Trustul Județean de Construcții

● **Cetatea de la Sighișoara, județul Mureș**

Lucrări de consolidare și reparații la obiective din cetate; în turnuri vor funcționa ateliere meșteșugărești în spiritul atelierelor de breaslă și pe profilul acestora.

Execuția lucrărilor de reparații este efectuată de Uniunea Județeană a Cooperativelor Meșteșugărești (U.J.C.M.).

● **Prefectura veche din Sighetu Marmației, județul Maramureș**

Lucrări de conservare și valorificare pe profil economic și turistic; proiectul prevede amenajarea unui complex comercial.

Proiect și execuție: Centrul de Proiectări al Județului și Institutul Județean de Construcții

● **Mănăstirea Cloociov, județul Olt**

Lucrări de refacere a turlelor bisericii mănăstirii și a fostei clădiri egumenești amenajate în prezent în muzeu și depozit de concentrare pentru bunurile de patrimoniu (în special carte veche și icoane).

Proiect: arh. M. Angelescu

● **Ansamblul muzeal Nicolae Iorga din Vălenii de Munte, județul Prahova**

Continuarea lucrărilor de restaurare

Proiect: arh. C. Hoinărescu; execuție: Cooperativa „Constructorul” din Vălenii de Munte

● Casa Ploieșteanu (Hagi Prodan), județul Prahova

Refacerea stucaturilor, învelitorii și a stilpilor pridvorului etc.

Proiect: arh. C. Hoinărescu; execuție: Cooperativa „Constructorul” din Vălenii de Munte

● Biserica episcopală din Roman, județul Neamț

S-a terminat restaurarea ansamblului de picturi murale (mijl. sec. XVI) din vremea doamnei Elena Rareș. S-a redat astfel circuitului cultural-turistic un important ansamblu pictural inedit (conducător al colectivului de restaurare: Viorel Grimalachi)

● Castrul roman Porolissum, județul Sălaj

Lucrări de conservare la așezarea și castrul roman, care continuă an de an la ruinele ce se degajă prin cercetare.

● Biserica Sf. Ioan cel Nou din Suceava

S-au finalizat lucrările de conservare-restaurare și punere în valoare a ansamblului de picturi murale exterioare (prima jumătate a sec. XVI), intrând în sfera de cercetare încă un valoros ansamblu cu picturi exterioare, ce se adaugă celor cunoscute până acum. Restauratori: O. Boldura și T. Pogonat

● Casa Domnească de la Putna, județul Suceava

Continuarea lucrărilor de restaurare și punere în valoare a formei inițiale a casei din vremea lui Ștefan cel Mare.

Au fost terminate lucrările exterioare de protejare (refacerea bolților vechi ale parterului primului corp de clădire și sugerarea formei structurii vechi prin arce din materialul litic original recuperat din zidurile ansamblului) și punere în valoare a ruinelor din aceeași perioadă.

Proiect (pentru arhitectură): arh. Șt. Balș, arh. V. Antonescu; pentru rezistență și instalații: Institutul de Proiectări al județului Suceava

● Fosta prefectură din Timișoara

Continuarea lucrărilor de consolidare-conservare, în vederea amenajării în această clădire din P-ța Unirii, 1, a Muzeului de Artă al județului.

● Ansamblul pictural al bisericii din Seăueni, județul Vâlcea

S-a terminat restaurarea ansamblului de picturi aparținând epocii brâncovenești (colectiv condus de Ion Neagoe și Gabriela Stoian).

● Translația casei Anton Pann din municipiul Râmnicu Vâlcea

Proiect: Institutul Proiect București, ing. I. Iordăchescu

● Castrul Arutela-Cozia, județul Vâlcea

Lucrări de consolidare și punere în valoare a ruinelor afectate de lucrările barajului de pe Valea Oltului.

Un nou punct muzeistic în aer liber va fi dat în circuitul de vizitare.

Proiect: Institutul de Arte Plastice „N. Grigorescu”, București

● Mausoleul Mărășești, județul Vrancea

S-au continuat lucrări de consolidare și îndepărtare a infiltrațiilor precum și lucrări de ventilație; lucrări de hidroizolații și refacerea paramentului de piatră în locurile distruse.

Proiect: Arh. L. Bileciurescu (I.S.L.G.C.); execuție: Trustul Județean de Construcții, Trustul de Lucrări Speciale București (T.I.L.S.B.) și Întreprinderea „Marmora” București.

● Așezarea de refacere a cromaticeii fațadelor clădirilor din Piața Victoriei din Oradea, lucrări finalizate, autorul proiectului, arh. Orban Carol; din Piața Libertății din Cluj-Napoca, în faza de început a lucrărilor, pe baza unui proiect elaborat de Mihaela Bodea și Undina Neamțu; din Centrul vechi al Sibiuului, în faza de finalizare (autor: H. Fabini); din Piața Unirii din Timișoara. În acest din urmă oraș s-a realizat o restaurare în proporție de 2/3, găsindu-se elemente de fațadă din forma veche a clădirilor care vor trebui să fie evidențiate. Proiectarea efectuată de Institutul de proiectări al județului Timiș.

„REȘEDINȚE VOIEVODALE PE TERITORIUL PATRIEI”

În zilele de 12—13 decembrie 1983, la Muzeul de istorie a municipiului București a avut loc o dezbatere organizată sub egida Consiliului Culturii și Educației Socialiste, Academiei de Științe Sociale și Politice și Comitetului de Cultură și Educație Socialistă al Municipiului București, care a abordat o diversitate de aspecte vizând reședințele voievodale românești. Prestigioasa manifestare științifică, la care și-au adus aportul cercetători de la institute și muzee, continuă seria întâlnirilor de acest gen (Tirgu Mureș — aprilie 1981, Băile Herculane — noiembrie 1981, Drobeta-Turnu Severin — mai 1982 și Suceava — decembrie 1983), ce au supus atenției realității istorice de pe teritoriul locuit de români în secolele III—XVII; a prilejuit dezbateră una din temele majore ale vieții politice românești din evul mediu, având drept scop realizarea unui bilanț al rezultatelor cercetărilor de până acum legate de tema propusă și de a fixa, totodată, ordinea priorităților de cercetare în viitor.

În *Cuvîntul de salut* adresat participanților la dezbatere, în ședința de deschidere — din partea Consiliului Culturii și Educației Socialiste, tovarășul Iulian Antonescu, Președintele Academiei de Științe Sociale și Politice, prof. univ. dr. Ștefan Ștefănescu, Biroului Comitetului Municipal de Partid București și a Comitetului de Cultură și Educație Socialistă al Municipiului București, conf. univ. Ghiță Florea, — s-a subliniat oportunitatea, cât și importanța acestei dezbateri în cercetarea istoriei românești.

Avînd în vedere faptul că manifestarea științifică supusă atenției s-a desfășurat pe baza prezentării unor referate și coreferate, urmate de un viu schimb de opinii, vom enunța titlurile materialelor prezentate și apoi vom încerca să surprindem unele idei exprimate de participanți: *General și particular în geneza reședințelor voievodale de pe teritoriul patriei* (dr. Mircea D. Matei, dr. Nicolae Constantinescu, dr. Ștefan Matei); *Centrele eneziale românești* (dr. Radu Popa); *Un centru voievodal la Cladova (jud. Arad) recent descoperit* (dr. Vasile Boronean, Octavian Iliescu, George Hurezan); *Reședințe principale și secundare* (dr. Panait I. Panait, dr. Alexandru Artimon, dr. Szekely Zoltan, dr. Gheorghe Anghel); *Reședințe mănăstirești în ținuturile române* (prof. dr. Vasile Drăguț); *Structuri politice și economico-sociale specifice orașelor de reședință* (dr. Ștefan Olteanu, dr. Thomas Năgler, Octav Monoran); *Orașul de reședință și zona sa înconjurătoare* (Aristide Ștefănescu, Emil Emandi, Alexandru

Artimon); *Curțile domnești princiere* (dr. Gh. I. Cantacuzino); *Monumentul de cult voievodal* (dr. Cristian Moisesescu); *Raporturile autorității centrale cu colectivitatea orășenească din Cimpulung Muscel în secolele XV—XVII* (Ștefan Trimbaciu); *Reședințele domnești în dezvoltarea unitară a poporului român, în lupta sa pentru independență* (dr. Nicolae Stoicescu); *Modelul capitalei: arhitectură și ideologie* (dr. Răzvan Theodorescu); *Frământări sociale din orașele de reședință și efectele lor social-politice* (dr. Constantin Șerban); *Rolul Bucureștilor în circulația cărții medievale românești* (dr. Ioana Cristache-Panait).

Supunînd atenției problema genezei reședințelor de rang voievodal, originea îndepărtată a reședințelor este privită sub aspect social (N. Constantinescu), iar enezitatea de sat, de vale și voievodale sînt considerate ca trepte ale structurii sociale și statale românești (Radu Popa). De la bun început se face o delimitare între reședințele domnești de bază (principale) și cele ocazionale (secundare sau temporare), numărul de documente emise într-o anumită perioadă dintr-o reședință fiind indicele ce marchează care dintre reședințele domnești deține supremația (Panait I. Panait). Mai lungă ședere a domnitorului în reședința principală atrage după sine înflorirea ei economică, încetarea atribuțiilor rezidențiale implicînd un regres în viața economică (cum este cazul la Siret, Baia, Cimpulung), astfel că îndeplinirea funcției rezidențiale de către un oraș este, pe bună dreptate, apreciată ca un termostat al dezvoltării lui economico-sociale, la fel cum prezența în oraș a reședinței domnești are implicații directe și asupra consolidării structurii sociale urbane, de o mare diversitate (Ștefan Olteanu).

Apreciîndu-se că urbanismul feudal românesc trebuie analizat strîns legat de așezările rurale ce l-au precedat, este subliniată, totodată interdependența economică existentă între orașul de reședință și satele ce-l înconjură (Aristide Ștefănescu).

De asemenea, tot ca un fapt specific feudalismului românesc este considerat a fi rolul important pe care l-au avut reședințele mănăstirești din ținuturile române (reședința voievodală mănăstirească fiind reședința particulară a domnitorului, unde acesta se retrăgea la adăpostul fortificațiilor mănăstirii, ctitorie, de regulă, iar bogăția de exemple aduse fac din plin dovada acestui adevăr (Vasile Drăguț).

Curțile domnești princiere sînt considerate ca reprezentînd dezvoltarea pe un plan superior a reședințelor voievodale anterioare

secolului al XIV-lea, structura curților domnești, cit și raporturile existente între reședințele domnești-princiere și satele din jur fiind, de asemenea, supuse atenției (Gh. Cantacuzino).

Monumentul de cult voievodal, biserica, demonstrează apartenența la ambianța artistică românească, deși la Cimpulung-Argeș amintește de climatul romano-gotic și bizantin. Ctitoria voievodală de la Argeș rămîne reprezentativă pentru monumentul de cult voievodal românesc, fiind apoi preluat ca tip planimetric și spațial și de alte monumente cu funcție similară (Cristian Moisesescu).

Cît privește raportul dintre ideologia puterii și arhitecturii, s-a căutat a se vedea cum conceptul de „Capitală” a lucrat în timp și spațiu și modul cum monumentul de arhitectură al Capitalei a putut să exprime aspectele unei ideologii a puterii (Răzvan Theodorescu).

Atît din referatele prezentate, cît și din discuțiile purtate a reieșit cu claritate un adevăr fundamental, anume caracterul unitar al dezvoltării poporului român pe treptele istoriei, reședințelor domnești revenindu-le un loc deosebit în menținerea acestei unități. Rolul jucat de acestea în schimburile de mărfuri dintre cele trei țări române, ca să nu mai vorbim de relațiile politice, apoi transferul de dregători, domnitorii schimbați adesea dintr-o țară românească în alta, toate contribuind la cimentarea legăturilor frățești și menținerea conștiinței de neam a tuturor românilor (Nicolae Stoicescu). Rolul orașelor-capitală ca centre culturale nu trebuie, de asemenea, neglijat, bogata activitate tipografică în București și iradierea cărții românești, tipărită aici, în Transilvania și Moldova fiind pe larg exemplificate (Ioana Cristache-Panait).

În discuțiile purtate a fost subliniată importanța dezbaterii cu tema „Reședințe voievodale pe teritoriul patriei”, ea prilejuind abordarea pentru prima dată în mod organizat a unei problematice atît de importante. Cele două zile de dezbateri au avut darul de a contribui la mai buna cunoaștere a variatelor aspecte ce gravitează în jurul temei, dar au arătat și că mai există încă „pete albe” ce se cer rezolvate de către cercetători. Recomandîndu-se ca în viitor datele să fie prezentate mai sistematizat, mai încheșat, în cadrul aceluiași dezbateri care să fie reluată la doi ani, au fost fixate cîteva priorități de lucru: stabilirea atribuțiilor curților de reședință (ca instituție și ca arhitectură); determinarea cronologiei efective de funcționare a curților secundare; prezentarea, într-o viitoare întîlnire, a rolului